

Підкаура Аліна Євгенівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 012 Дошкільна освіта
Науковий керівник: Гужанова Тетяна Сергіївна, кандидат
філологічних наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА

Формування громадянського суспільства, в якому ключовою фігурою є високоосвічена та культурна особистість, яка усвідомлює себе громадянином демократичної правової держави з власними правами й обов'язками, безпосередньо та тісно пов'язана із розбудовою незалежної України. Актуальність національного виховання зумовлена подіями останніх років та процесом становлення України як єдиної політичної нації. Ми живемо в поліетнічній державі, тому патріотичне виховання повинно сприяти соборності України, що є центром української національної ідеї. Надзвичайно важливим при цьому є те, щоб об'єднання різних етносів і регіонів України щодо національного відродження, розбудови та вдосконалення суверенної правової держави і громадянського суспільства здійснювалось саме на основі демократичних цінностей, які в свою чергу мають бути основою патріотичного виховання [3].

Вагома роль у формуванні національної самосвідомості належить народним традиціям, звичаям та обрядам, адже вони привертають увагу дошкільнят (як молодших, так і старших) до цінностей наших предків, створюють позитивний настрій, розкривають основи правильної поведінки, навчають бути толерантними та люблячими щодо усього живого навкруги.

Варто зазначити, що, на жаль, цілісна система формування самосвідомого громадянина, справжнього патріота своєї держави навіть на

сучасному етапі не є досконалою. Наразі існує безліч питань щодо змісту, засобів та методів впровадження патріотичного виховання в системі освіти сучасного дошкільного закладу.

За Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, основою національно-патріотичного виховання в закладах дошкільної освіти є моральне, естетичне, трудове, розумове виховання маленького громадянина. У результаті такого багатогранного виховання виникають перші паростки духовно-моральних патріотичних почуттів [2].

До проблем формування національної самосвідомості, патріотизму у молодого покоління в різні часи зверталися такі видатні класики педагогічної науки, як Г. Сковорода, К. Ушинський, О. Огієнко, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Г. Ващенко тощо. Запропоновані ними форми, методи і засоби освітнього впливу на дитячу особистість актуальні й дотепер. Аналіз же останніх досліджень і публікацій підтверджує актуальність даного питання серед педагогів сьогодення. Питанню патріотичного виховання дітей дошкільного віку присвятили свої праці такі сучасні науковці, як Л. Артемова, А. Богуш, А. Виноградова, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, Т. Поніманська тощо. Роботи вищезазначених педагогів висвітлюють теоретичні засади народознавства, розкривають зміст і методикку щодо ознайомлення дітей різного віку з українською народною культурою, літературою, мистецтвом; демонструють методичні прийоми знайомства дітей з державними і національними символами, побутом, святами, звичаями, обрядами, іграми, народним промислом.

Метою написання даної статті є спроба дослідити ефективність народознавства як засобу у процесі формування національної самосвідомості дітей старшого дошкільного.

Життя не стоїть на місці. Позитивним у процесі розвитку сьогодення є повернення українського суспільства до вивчення власної історії, побуту, традицій та обрядів нашого народу, а головне – активне, у більшій мірі неформальне залучення дітей до вивчення усього українського. Бабусяна

пісня, мамина казка, татові розповіді, ігри з дідусем – усе це є тим, що залишилося у кожному з нас, що не лише є теплими спогадами про щасливе дитинство, але й формує стійкий зв'язок із рідним народом, його культурою. Кожна нація багата своїми звичаями, традиціями, що зародилися колись, розвивалися протягом довгого періоду часу та, як результат, сформувалися як здобуток. Звичаї кожного народу безпосередньо впливають на його духовну культуру, на його творчість. Саме через це народна творчість надзвичайно тісно пов'язана зі звичаями народу.

Народознавство – вічне джерело виховання національної самосвідомості особистості. Фольклор, звичаї, традиції – це найкращі та найрідніші вихователі. Сьогодні для виховання свідомого громадянина і справжнього патріота України ми повинні звертатися саме до історії нашого народу, маємо відроджувати національні традиції, національний дух нашого незламного народу. А починати цю нелегку та довготривалу роботу варто з раннього дитинства, з сім'ї, з дитячого садочку.

Спробуємо визначити основні завдання у процесі формування національної самосвідомості дітей старшого дошкільного віку:

- ✓ формувати почуття любові до рідного краю, починаючи з рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста;
- ✓ формувати духовно-моральні стосунки у сім'ї та у суспільстві;
- ✓ формувати почуття любові до культурної спадщини власного народу;
- ✓ виховувати почуття любові, поваги до власних національних особливостей;
- ✓ виховувати почуття власної гідності як представника свого народу;
- ✓ виховувати толерантне ставлення до представників інших національностей, батьків, сусідів, інших людей [4].

З особистого досвіду вихованства вважаємо основним завданням – ознайомлення дошкільнят з початками народознавства, адже саме народознавство виховує у наших дошкільнят моральні, патріотичні, естетичні, творчі задатки. Народна казка, пісня, приказка, вишиванка є найважливішими

засобами розвитку дитячої особистості, адже вони несуть надзвичайну виховну силу, вироблену протягом багатьох поколінь. Такий підхід дозволяє з найменшого привчати дітей поважати, любити власний народ, Батьківщину, не лише відчувати, а бути частиною рідного краю та держави.

Щодо педагогічної роботи з дітьми, то основним завданням, на нашу думку, є формування в дошкільнят почуття відповідальності за майбутнє власної Батьківщини, почуття психологічної стійкості та готовності до збереження народних надбань. Педагог повинен допомогти дошкільнятам ознайомитися з особливостями побуту, традиціями, звичаями, культурою рідного народу. Щирість, працелюбність, гостинність, доброта, милість, мудрість, щедрість, почуття гумору – ось що є безумовними національними рисами характеру українців, які через кров передаються у спадок кожному новому поколінню. Саме тому надзвичайно важливо виховувати у дітей (особливо у дошкільнят) ці риси особистості, використовуючи як основу багатий народознавчий матеріал [4].

Що ж і як використовувати педагогу у процесі формування національної самосвідомості дітей старшого дошкільного віку? Опираючись на власний досвід організації народознавчої роботи з дошкільнятами, пропонуємо:

- ознайомлювати дітей із найближчим оточенням;
- долучати дошкільнят до вивчення державних (герб, прапор, гімн) та народних символів (калина, верба, віночок, рушник, вишиванка);
- розширювати уявлення дітей про народні ремесла (вишивання, петриківський розпис, гончарство, хліборобство, вівчарство, бджільництво);
- на тематичних виховних заходах використовувати українські народні казки, легенди та притчі. Наш фольклорний скарб доступний для сприйняття дошкільнят та містить в собі глибокий пізнавальний і виховний потенціал [5].

На нашу думку, усе вищеперераховане допоможе дітям старшого шкільного віку познайомитися з історією українського народу, його звичаями та традиціями.

У своїй роботі педагогу варто також приділяти увагу спостереженню у природному, культурному, соціальному середовищах; екскурсіям історично значущими вулицями рідного міста; читанню української народної творчості; прослуховуванню народної музики; ознайомленню з творами образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва. За допомогою таких методів та засобів процес виховання справжніх патріотів матиме високу ефективність, адже словниковий запас дошкільнят поповнюватиметься новими словами, образними висловами, прислів'ями, приказками. Варто пам'ятати і про правильно створене розвивальне середовище у групах закладу дошкільної освіти. Наприклад, оформити куточок української національної та народної символіки; мати шафку з добіркою віршів про Україну, рідний край тощо.

Заняття з народознавства мають величезний вплив на виховання у дошкільнят національної свідомості, духовності, доброзичливості, чесності, взаємоповаги, чемності, скромності, товарищкості, поваги до культури інших народів [2; 6].

Не менш ефективною формою роботи з формування національної самосвідомості дошкільників старшого віку є проведення спільних з батьками заходів, наприклад, "Прийшла весна", "Колядки, щедрівки", "Масляна", "В гостях у Святого Миколая" тощо.

Бути національно самосвідомим – значить любити рідну мову, власний дім, батьків, природу рідного краю, звичаї, традиції, шанувати людську працю, прагнути не тільки зберегти духовний спадок народу, а й примножувати його. Саме ці завдання і є пріоритетними та визначальними у процесі формування національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). // Дошкільне виховання, 2021 [Електронний ресурс].
Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Каплуновська О. "Україна – моя Батьківщина". Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О. Каплуновська, І. Кричата, Ю. Палець; за наук. ред. О. Рейпольської. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 72 с.
3. Лозинська Є. Українське народознавство дітям дошкільного віку: Метод. посібн. для дошкільн. закл. – Львів: Оріяна-Нова, 2008. – 208 с.
4. Ніколаєнко В. Народознавство в дошкільному навчальному закладі. – 4-те вид., перероб. – Х.: Вид. група "Основа", 2013. – 207, (1) с.: іл. – (Серія "ДНЗ. Вихователю").
5. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки. [Електронний ресурс].
Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/48106/